

KULTURA, NAUKA, LITERATURA

Li Yinan

LITERATURA POLSKA W CHINACH: HISTORIA PRZEKŁADÓW

Wszystkie doskonałe dzieła literackie są częścią duchowego bogactwa danego narodu, a przekazywane z pokolenia na pokolenie należą również do dziedzictwa całej ludzkości. Chiński laureat Nagrody Nobla Mo Yan powiedział przy jakiejś okazji, że prawdziwa literatura jest własnością całego świata. Popularność literatury polskiej w Chinach, zarówno dzieł należących do klasyki, jak i do twórczości współczesnej, niezbitnie dowodzi słuszności tej tezy.

Recepcja literatury polskiej w Chinach ma długą historię, gdyż od dawna, mimo odległości geograficznej i różnic kulturowych, sprzyjająca kontaktom literackim wymiana kulturalna między oboma państwami rozwijała się dynamicznie. W szerszym rozumieniu tego terminu recepcja literatury zawiera w sobie takie pola znaczeniowe, jak: prezentacja, tłumaczenie, badanie literatury oraz działalność promocyjna, adaptacje itp. Przedmiotem badań w niniejszym artykule są przekłady utworów literackich, których przegląd umożliwi zapoznanie się z ogólnym zarysem recepcji literatury polskiej w Chinach, warunkowanej cechami przekładów.

Nasza językowa wieża Babel tworzy bariery językowe dzielące oryginalny tekst od czytelnika posługującego się innym językiem. Literackie tłumaczenie to skuteczne narzędzie, dzięki któremu każdy z nas może obcować z wybitnymi dziełami literatury światowej. Literackie tłumaczenie, czyli przekład, to wyrażenie w języku docelowym treści tekstu powstałego w języku źródłowym. Jego głównym celem jest wiarygodne odzwierciedlenie literackiej wartości i walorów artystycznych oryginalnego tekstu. Trzeba przyznać, że literackie tłumaczenie to bardzo trudne zadanie, wymagające nie tylko znajomości języka źródłowego i docelowe-

go, ale i wiedzy o dwóch kulturach, w których zakorzenione są owe języki, a także talentu literackiego.

Pierwsze kroki – odrobina historii literackiego tłumaczenia w Chinach

Początek działalności translatorskiej w Chinach sięga tłumaczenia świętych pism buddyzmu zwanych sutrami¹. Słowo „tłumaczenie” po raz pierwszy pojawiło się w *Biografii wybitnych mnichów, napisanej przez mnicha buddyjskiego Huijiao* (慧皎) za dynastii Liang 梁 (502–557). Za najslynniejszego tłumacza sutr uznaje się mnicha Xuan Zanga (玄奘, 596–664), który wybrał się w epokową podróż do Indii w celu zdobycia świętych ksiąg. Jego postać została opisana w klasycznej powieści *Wędrownka na Zachód*. Xuan Zang był wybitnym pedagogiem buddyjskim, a jednocześnie znakomitym tłumaczem sutr. Tłumaczenie pism buddyjskich odegrało zaś ogromną rolę przy nawiązywaniu pierwszych kontaktów między kulturą chińską i zagranicą.

W XVII w., dzięki zainteresowaniu ówczesnego cesarza Chongzhena zachodnim kalendarzem, misjonarze z Zachodu mieli sposobność współpracowania z chińskimi uczonymi nad przekładami literatury europejskiej dotyczącymi właśnie kalendarza. Poza tym europejscy misjonarze, którzy przekładali na chiński bajki Ezopa, przypowieści biblijne i opowieści europejskie, stali się pierwszymi praktykami literackiego tłumaczenia tekstów europejskich w Chinach. W 1610 r. pewien francuski misjonarz ustnie tłumaczył bajki Ezopa, które następnie spisał Chińczyk Zhang Geng (张庚). Był to pierwszy wydany w Chinach przekład literatury europejskiej.

W czasach wojen opiumowych (lata 40.–60. XIX w.) chiński tłumacz Lin Shu (林纾) dokonał ponad 160 chińskich adaptacji literatury europejskiej oraz amerykańskiej, współpracując z zagranicznymi literatami i tłumacząc między innymi tak słynne dzieła jak *Hamlet* czy *Dama Kameliowa*. Co ciekawe, Lin Shu sam nie znał żadnego języka obcego, a przekładów dokonywał na podstawie ustnych tłumaczeń innych osób. Notował mianowicie ustny przekład potoczny, a potem starannie szlifował i upiększał tekst. W związku z tym zgodność przekładu z oryginałem mogła budzić wątpliwości, natomiast estetyka języka i wartość artystyczna

¹ Artykuł ten skupia się na pisemnym tłumaczeniu literackim, czyli na przekładzie. Tłumaczenie ustne czy innego typu tłumaczenia nie zostaną uwzględnione w tej pracy. Według amerykańskiego językoznawcy Romana Jakobsona tłumaczenie dzieli się na trzy rodzaje: intralingwalne, międzyjęzykowe i intersemiotyczne. Zgodnie z rozszerzonym przez Jakobsona zakresem pojęcia tłumaczenia działalność translatorska rozpoczęła się w Chinach już 17 mln lat temu w sensie intersemiotycznego tłumaczenia, a potem w epoce Zhou (XI–III w. p.n.e.) w formie pisemnej. Dopiero kiedy buddyzm został wprowadzony do Chin, tłumaczenia pisemne stały się szerzej praktykowane i bardziej profesjonalne.

gwarantowały wysoką jakość literacką. Dzięki pracy Lin Shu literatura europejska po raz pierwszy wzbudziła zainteresowanie chińskich czytelników.

Według danych statystycznych, od 1875 do 1900 r. przetłumaczono ponad 700 tomów literatury krajów europejskich, wśród tych przekładów nie było jednak ani jednego utworu z literatury polskiej². Nietrudno spostrzec, że polska literatura piękna dotarła do Chin z pewnym opóźnieniem. Z kolei możemy cieszyć się z tego, że współcześni chińscy literaci włożyli duży wysiłek w jej rozpowszechnianie, dzięki czemu w ciągu 100 lat dorobek przekładów arcydzieł polskiej literatury w Chinach znacznie się powiększył.

Próby awangardowej inteligencji – od początku XX wieku do II wojny światowej

Rok 1906, w którym nowela Henryka Sienkiewicza *Latarnik*³ została przetłumaczona na język chiński przez Wu Chou (吴愁), jest powszechnie uznawany za początek zainteresowania Chińczyków polską literaturą. Przekład ten został dokonany pośrednio z japońskiego na chiński język klasyczny i zamieszczony w czasopiśmie „Powieści Ilustrowane” (*Xiaoshuo Chahua* 小说插画) nr 68 i 69.

Prawdziwym pionierem promocji literatury polskiej w Chinach był Lu Xun (鲁迅, właściwie Zhou Shuren 周树人, 1881–1936), najwybitniejszy chiński pisarz XX w., należący do awangardy współczesnej literatury chińskiej. W jednym ze swoich najważniejszych dzieł pt. *O sile poezji demonicznej*⁴ po raz pierwszy przedstawił chińskim czytelnikom polskich pisarzy romantyzmu: Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego. Ze względu na wyznawane idee niepodległościowe stawiał Mickiewicza w jednym rzędzie z ówczesnymi wielkimi poetami romantycznymi, takimi jak: Byron, Shelley, Petőfi i Puszkina. Jest to najwcześniejsza i najpełniejsza wzmianka o polskiej literaturze romantycznej w chińskich opracowaniach z historii literatury w pierwszej połowie XX w.

Zainteresowanie literaturą polską Lu Xuna sięga czasów jego pobytu w Japonii, gdzie twórczość Henryka Sienkiewicza była wtedy dość popularna. Po Restauracji Meiji dużo utworów literatury zachodniej, w tym polskiej, zostało wprowadzonych do Japonii. Dzięki Nagrodzie Nobla przyznanej w 1905 r. Sienkiewicz zyskał jeszcze większą popularność. W tym czasie Lu Xun wraz ze swoim bratem Zhou Zuorenem (周作人) studiował w Japonii i obaj zapoznali się z pracami duńskiego

² Yi Lijun (易丽君), *Recepcja literatury polskiej w Chinach*, [w:] Romuald Cudak (red.), *Literatura polska w świecie*, t. 3: *Obecność*, Uniwersytet Śląski, Wydawnictwo Gnome, Katowice 2010, s. 157.

³ Tytuł chiński: 灯台守.

⁴ Tytuł chiński: 摩罗诗力说. Utwór ten został wydany w 1907 r. w Tokio. Zawiera wczesne poglądy Lu Xuna dotyczące sztuki, literatury i estetyki.

krytyka literackiego Georga Brandesa. Jego książka *Polen* wywarła wielki wpływ na literacką działalność braci Zhou. Brandes oceniał w niej twórczość Mickiewicza wyżej niż Goethego, Szekspira i Homera. Pierwsza chińska próba tłumaczenia literatury polskiej zamieszczona została w dwutomowym *Zbiorze opowiadań z zagranicy*⁵ współautorstwa obu braci. Umieszczono w nim przekłady (pióra Zhou Zuorena) opowiadań *Janko Muzykant*, *Jamioł*, *Sachem* i *Latarnik* Sienkiewicza. Lu Xun przetłumaczył, zgodnie z chińskim klasycznym stylem poetyckim, wersy Mickiewicza zacytowane w *Latarniku*. Wszystkie utwory zostały przełożone przez braci Zhou z tłumaczeń angielskich lub japońskich na chiński język współczesny (*baihua*). *W korespondencji do japońskiego przyjaciela Lu Xun przypominał, że Zbiór opowiadań z zagranicy został wydany w roku 1907 lub 1908, wtedy gdy przebywał z bratem Zhou Zuorenem w Tokio. W ówczesnych Chinach popularny był styl adaptacji literackich lin shu, czyli z języka obcego na chiński język klasyczny. Przełożone teksty były rzeczywiście wspaniałe, ale zawierały dużo błędów. Niezadowolony z tego typu tłumaczenia było ich [braci Zhou] pierwszą motywacją do zmiany*⁶. Sam Lu Xun napisał w przedmowie do tej książki, że *zmiany treści tekstu powodują niewierność przekładu. W związku z tym woląłem dosłownie tłumaczyć każde zdanie, zdając sobie sprawę, że niektóre fragmenty nie są łatwe do zrozumienia dla chińskich czytelników*⁷. Bracia Zhou dosłownie tłumaczyli nazwiska bohaterów i nazwy miejsc, poza tym opracowywali biografie autorów i dodawali w nawiasach objaśnienia aluzji. Taka metoda tłumaczeniowa bardzo się różniła od poprzednich, dlatego przedmowa do *Zbioru opowiadań z zagranicy* została uznana za artystyczną deklarację nowego pokolenia tłumaczy. Niestety, wtedy mało czytelników wiedziało o wydaniu tych książek, sprzedało się więc zaledwie około 40 egzemplarzy. Mimo to trzeba stwierdzić, że próba braci Zhou była pionierska, a ich orientacja literacka oraz zainteresowanie i kryteria wyboru poszczególnych utworów stworzyły podstawowy mechanizm tłumaczenia literatury polskiej na chiński. Ówczesny chiński literat Qian Xuantong (钱玄同) tak ocenił braci Zhou i ich *Zbiór opowiadań z zagranicy*: *Bracia Zhou przetłumaczyli Zbiór opowiadań z zagranicy, mając na celu przedstawienie i przeciwstawienie szlachetnego humanizmu Rosji, Polski itp. i walki z podłością i egoizmem nas, Chińczyków*⁸.

Kiedy bracia Zhou wrócili do Chin latem 1909 r., kontynuowali upowszechnianie i tłumaczenie literatury polskiej. Zhou Zuoren przetłumaczył z japońskiego

⁵ Tytuł chiński: 域外小说集, Tokio 1909.

⁶ Cao Ke, Zhao Jiuyang, *O Zbiorze opowiadań z zagranicy według teorii przepisania*, „Młodzi Literaci” (年文学家) 2009, nr 13.

⁷ Ibidem.

⁸ Li Jianhuai, Jia Zhonghua, *Ukraść ogień z zagranicy: o Lu Xunie i literaturze polskiej*, „Czasopismo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego Gannan” (赣南师范学院学报) 2007, nr 4.

*Szkice węglem*⁹ Sienkiewicza, a Lu Xun zredagował przekład. Chińska wersja opowiadania pojawiła się na rynku dzięki wydawnictwu Beixin Shuju w 1914 r. Zhou Zuoren tak ocenił wartość artystyczną *Szkiców węglem: Opowiadania Sienkiewicza mają wspaniałą narrację i wzruszające treści. Niektóre z nich opisują cierpienia ludzkie z lekkim humorem. Wyróżniają się od innych, czytelnicy uśmiechają się ze łzami w oczach. Szkice węglem to właśnie taki utwór*¹⁰.

W 1917 r. Zhou Zuoren zaczął wykładać na Uniwersytecie Pekijskim. Przy pomocy Lu Xuna kontynuował tłumaczenie literatury obcej, w tym polskiej. W 1921 r. przetłumaczył *Moją cioteczkę* Marii Konopnickiej i umieścił ten przekład w czasopiśmie „Miesięcznik Powieści” (*Xiaoshuo Yuebao* 小说月报) t. 1–9, nr 12. Poza tym takie pozycje, jak: *Przez stepy* oraz *Dwie łąki* Sienkiewicza, *Cienie* Bolesława Prusa, *Zmierzch* Stefana Żeromskiego, *Czego nie rozumieją jaskółki i motyle* oraz *Oracz* Wiktora Gomulickiego zostały także przetłumaczone przez Zhou Zuorena w latach 1910–1930. Co ciekawe, drugi brat Lu Xuna – Zhou Jianren (周建人) – też przyłączył się do działalności translatorskiej i przetłumaczył pośrednio z wersji angielskiej opowiadanie *Srul z Lubartowa* Adama Szymańskiego. Przekład został zredagowany przez Zhou Zuorena na podstawie wersji esperanto i przez Lu Xuna na podstawie wersji niemieckiej, a recenzję tego przekładu wspólnie napisali Lu Xun i Zhou Zuoren¹¹. W 1922 r. trzech braci Zhou wydało razem *Zbiór przekładów powieści nowoczesnych*¹², w którym umieszczono osiem opowiadań Sienkiewicza, Prusa, Gomulickiego, Konopnickiej i Szymańskiego. Ta książka była podsumowaniem działalności translatorskiej i upowszechniania literatury polskiej braci Zhou. Zhou Zuoren w przedmowie zaznaczył: *Oczekiwaliśmy wtedy odrodzenia narodu polskiego i innych krajów Europy Wschodniej, i ta silna wola walki wywarła głęboki wpływ na nasze egzotyczne zainteresowanie. Dlatego większość naszych przekładów stanowiły utwory krajów mało znanych*¹³.

Lu Xun po raz pierwszy w historii literatury chińskiej nazwał kraje wschodnioeuropejskie, takie jak Polska czy Węgry, narodami małymi i słabymi. Zainteresowanie literaturą tych krajów tkwiło głęboko we wspólnej chęci buntu, rewolucji, patriotyzmu i zemsty. W dwutomowym *Zbiorze opowiadań z zagranicy* są trzy przekłady literatury polskiej (wśród 15 utworów). Ten fakt potwierdza przychylność, którą bracia Zhou darzyli literaturę narodu Mickiewicza. W korespondencji do przyjaciela w 1935 r. Lu Xun napisał: *Wydaje mi się, że Ogniem i Mieczem*

⁹ Tytuł chiński: 炭画.

¹⁰ Zhou Zuoren, *O Szkicach węglem*, [w:] *Zbiór wstępów i postscriptów sali inteligencji* (知堂序跋集), Yuelu Shushe, Changsha 1987, s. 214.

¹¹ Przekład ten ukazał się w 1921 r. w „Miesięczniku Powieści”, t. 1–9, nr 12.

¹² Tytuł chiński: 现代小说译丛, Zhou Zuoren, Shanghai Shangwu Yinshuguan, Shanghai 1922.

¹³ Zhou Zuoren, *Przedmowa Zbioru przekładów powieści nowoczesnych*, [w:] *Zbiór wstępów i postscriptów sali inteligencji*, Yuelu Shushe, Changsha 1987, s. 225.

oraz Chłopów warto przetłumaczyć na chiński¹⁴. Dlaczego Lu Xun poświęcał tyle uwagi literaturze polskiej wtedy, kiedy inni literaci skłaniali się ku literaturze Europy Zachodniej, tak zwanego głównego nurtu?

Terry Eagleton w swojej pracy naukowej *Literary Theory: An Introduction* napisał, że każdy autor czuje potencjalnych odbiorców, kiedy pisze tekst literacki, czyli każde dzieło literackie znajduje właściwego czytelnika, który ma podobne potrzeby estetyczne, co autor. Z punktu widzenia estetyki percepcji można stwierdzić, że jako podmiot odbiorczy czytelnik na podstawie osobistych i społecznych doświadczeń posiada de facto schemat struktury, tzn. horyzont oczekiwań, który decyduje o jego wyborze i umiłowaniu pewnego rodzaju literatury¹⁵. Horyzont oczekiwań Lu Xuna opiera się nie tylko na osobistych zainteresowaniach literackich, lecz również na przyczynach historycznych, dlatego akurat pod tym względem przypomina potencjalnego odbiorcę literatury polskiej w Polsce. Podobnie do tragicznego losu Polski pod zaborami pierwsza wojna opiumowa¹⁶ to początek rozbicia i okupacji ówczesnych Chin. W obliczu dominacji silnych wrogów z Zachodu Lu Xun przewodził postępowej inteligencji chińskiej w jej poszukiwaniach drogi ocalenia swego narodu tracącego niezależność. Jak wiadomo, w literaturze krajów wschodnioeuropejskich nie brakuje motywu buntu, który jest skutecznym narzędziem walki o niepodległość państwa. Od końca XVIII w. pojawiało się wiele ruchów literackich skierowanych przeciw carskiej Rosji i apelujących o wyzwolenie narodów w Europie Środkowo-Wschodniej. Prawie cała polska literatura tego okresu jest przepelniona patriotyzmem, co szczególnie widać w utworach Mickiewicza, Słowackiego, Sienkiewicza i Prusa. Łatwo poznać, że wiele cech literatury polskiej odpowiada głównym postulatom Ruchu Nowej Kultury¹⁷, zaproponowanym przez Lu Xuna, oraz jego gustom literackim.

Lu Xun współpracował nie tylko ze swoimi braćmi, lecz także zachęcał innych chińskich literatów do tłumaczenia oraz upowszechniania wiedzy o literaturze

¹⁴ Lu Xun, *Korespondencja. Do Hu Fenga*, [w:] *Zbiór twórczości Lu Xuna (t. 12)*, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1981, s. 129.

¹⁵ Li Jianhuai, *O recepcji literatury polskiej Lu Xuna*, „Dongfang Congkan” (东方丛刊) 2008, nr 4, s. 156.

¹⁶ Pierwsza wojna opiumowa, znana także jako I wojna chińsko-brytyjska (1839–1842), była toczona między Wielką Brytanią a chińską dynastią Qing. Klęska strony chińskiej doprowadziła do podpisania traktatu nankińskiego, na mocy którego Chiny musiały otworzyć pięć dużych portów dla statków europejskich (tzw. porty traktatowe) i odstąpić Koronie Brytyjskiej Hongkong.

¹⁷ W 1919 r. wybuchł w Chinach antyimperialistyczny studencki ruch polityczny, zwany Ruchem 4 Maja, który doprowadził do ogólnonarodowego „przebudzenia” i do rewolucji w myśli, sztuce i literaturze. Główną rolę odegrało w nim środowisko inteligenckie oraz akademickie, znane jako Ruch Nowej Kultury. Na czele Ruchu Nowej Kultury stał m.in. Lu Xun, który postulował upowszechnienie języka mówionego w literaturze, obalenie konfucjańskiego porządku społecznego i modernizację Chin na wzór zachodni.

polskiej. Dowodzi tego fakt, że Lu Xun wspierał Mao Duna (茅盾) (właśc. Shen Yanbing, 1896–1981) w redakcji „Miesięcznika Powieści”, który był najważniejszym forum popularyzowania literatury polskiej w czasach Ruchu Nowej Kultury. W 1921 r. zredagowany został *Specjalny numer narodów zagrożonych*, w którym opublikowano przekłady utworów pisarzy bułgarskich, węgierskich, czeskich i polskich. W numerach od pierwszego do dziewiątego tomu 12. „Miesięcznika Powieści”, wydanego w 1921 r., wydrukowano przekłady dziesięciu utworów polskich pisarzy. Są to: *Sąd* Reymonta, *Czego nie rozumieją jaskółki i motyle* i *Oracz* Gomułickiego, *Cienie Prusa*, *Przez stepy* Sienkiewicza, *Srul z Lubartowa* Szymańskiego, *Moja cioteczka* i *A jak poszedł król na wojnę* Konopnickiej, *Bez granic* Asnyka oraz *Zarys współczesnej literatury polskiej* Cholewińskiego. Według niepełnych danych statystycznych w latach 1921–1931 115 utworów literackich z Europy Wschodniej zostało przełożonych i opublikowanych w „Miesięczniku Powieści”, w tym około jednej trzeciej stanowiły przekłady z literatury polskiej.

Postępowe czasopismo społeczno-polityczno-literackie „Nowa Młodzież” (*Xin Qingnian* 新青年) było organem Ruchu Nowej Kultury, a jednym z jego najważniejszych celów stało się tłumaczenie i rozpowszechnianie literatury obcej. W czasopiśmie tym zostały zamieszczone w 1920 r. przekłady Żeromskiego: *Zmierzch*, *Wierna rzeka* oraz *Pokusa* pióra Zhou Zuorena. W tym samym roku Lu Xun opublikował kolejny przekład – *Szkice węglem* Sienkiewicza. W 1921 r. Zhou Zuoren na tych samych łamach opublikował *Bądź błogosławiony* Sienkiewicza. Dodatkowo Lu Xun prezentował literaturę polską w przeróżnych czasopismach redagowanych przez siebie, na przykład *Na pokładzie* Żeromskiego w tłumaczeniu Du Chengena (杜成恩), a w 1929 r. w czasopiśmie „Pędzący Nurt” (*Tie Liu* 铁流) pojawił się pierwszy przekład ulubionego wiersza Lu Xuna, czyli *Ody do młodości* Mickiewicza. Tłumaczenie zostało dokonane z francuskiego przez Shi Xina (石心).

Oprócz braci Zhou tłumaczeniem literatury polskiej zajmowało się w tym okresie wielu innych postępowych literatów. Warto wymienić takie nazwiska, jak: Wang Luyan (王鲁彦) – *Wybór opowiadań Henryka Sienkiewicza*¹⁸, *Dno nędzy*¹⁹ Wacława Sieroszewskiego; Zhong Qi – *Sąd*²⁰ Reymonta; Geng Shizhi (耿式之) – *Z legend dawnego Egiptu*²¹ Prusa; Zhuang Shouci (庄寿慈) – *Placówka*, *Wybór nowel*²² Prusa; Xu Bingchang (徐炳昶) – *Quo vadis*²³ Sienkiewicza; Ye Lingfeng

¹⁸ Tytuł chiński: 显克微支小说集, Beixin Shuju, Shanghai 1928. W tym: *U źródła*, *Wyrok Zeusa*, *Janko Muzykant*, *Jamioł*, *Światło świeci w ciemności*, *Diokles*, *Stary sługa*.

¹⁹ Yadong Chubanshe, Beijing 1926.

²⁰ „Miesięcznik Powieści” 1921, t. 1–9, nr 12.

²¹ „Miesięcznik Powieści” 1922, t. 3, nr 13.

²² Zuojia Chubanshe, Beijing 1955.

²³ Tytuł chiński: 你往何处去, Shangwu Yinshuguan, Shanghai 1948.

(叶灵凤) – *Na jasnym brzegu*²⁴ Sienkiewicza; Zhong Xianmin (钟宪民) – *Marta*²⁵ Elizy Orzeszkowej; Shi Zhecun (施蛰存) – *Wybór polskich nowel*²⁶, *Bartek zwycięzca*²⁷ Sienkiewicza.

II wojna światowa trwała w Chinach od 1937 do 1945 r. Natychmiast po niej wybuchła trzyletnia wojna domowa. Choć grzmoty armat zagłuszały życie kulturalne, kilka polskich utworów zostało przełożonych i ukazało się drukiem. Do najważniejszych należy zaliczyć powieści *Ziemia w jarzmie* (1941) i *Płomień na bagnach* (1942) Wandy Wasilewskiej oraz *Ta trzecia* (1946) Sienkiewicza. Największym sukcesem tego czasu było bez wątpienia wydanie przekładu *Chłopów*²⁸ Reymonta (1948).

W tym okresie przekłady literatury polskiej w Chinach przejawiały następujące cechy:

Wybór utworów zależał od zainteresowania tłumaczy, a jednocześnie ideologia wywierała głęboki wpływ i na tłumaczy, i na wydawnictwa. Jak wspomniano wcześniej, postępowi literaci zwrócili uwagę na literaturę polską, zaliczoną do kręgu literatur narodów małych i słabych, ze względu na to, że ówczesne Chiny i wcześniej wymienione kraje znajdowały się w podobnej sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej. Chińscy literaci szukali bohaterów literackich, którzy mogliby się stać wzorem dla narodu chińskiego – również pragnącego odzyskać niezależność. Prawie wszyscy literaci, na czele których stał Lu Xun, byli mocno związani z określonymi prądami ideologicznymi. Na przykład w pracy *O sile poezji demonicznej* Lu Xun dużo miejsca poświęca patriotyzmowi, walce o niepodległość i wolność, ale mało ceni same osiągnięcia artystyczne i wartości estetyczne omawianych dzieł.

Po drugie, większość przełożonych utworów to opowiadania czy nowele. Powieści nie były przekładane, z wyjątkiem *Quo vadis*, utwór ten bowiem wzbudził zainteresowanie za sprawą literackiej Nagrody Nobla, którą uhonorowano autora. *Quo vadis* w tym okresie doczekało się zresztą licznych przekładów. Popularność krótszych utworów zrodziła się natomiast z tego, że nowele i opowiadania bardziej odpowiadały ideologicznym potrzebom chińskich tłumaczy i czytelników, a historia i życie codzienne przedstawiane w historycznych powieściach Sienkiewicza czy w epepei Mickiewicza nie miały odpowiedników w XX-wiecznym społeczeństwie Chin.

²⁴ Tytuł chiński: 蒙特卡罗, Guanghua Shuju, Shanghai 1928.

²⁵ Tytuł chiński: 孤雁泪, Guoji Wenhua Fuwushe, Shanghai 1952.

²⁶ Tytuł chiński: 波兰短篇小说选, Shangwu Yinshuguan, Shanghai 1937.

²⁷ Tytuł chiński: 胜利者巴尔泰克, tłum. Shi Zhecun, Shi Ri Tan She, Yongan 1945.

²⁸ Tytuł chiński: 农民, tłum. Fei Mingjun (费明君), Shenzhou Guoguang Chubanshe, Beijing 1948.

Warto jeszcze podkreślić, że w pierwszej połowie XX stulecia w Chinach nie było żadnego znawcy języka polskiego, w związku z tym wszystkie utwory zostały przełożone pośrednio, z angielskiego, francuskiego, rosyjskiego, japońskiego, a nawet z esperanto. Style języka docelowego bardzo się różniły między sobą, od klasycznego przez mieszany klasyczny ze współczesnym aż do współczesnego. Poziom tłumaczenia był również niejednolity. Mimo wszystko należy wysoko ocenić pierwsze próby chińskich pionierów, ponieważ bez ich starań chińscy czytelnicy nie mogliby poznać piękna literatury polskiej. Trzeba przyznać, że literatura jako istotny element ludzkiej cywilizacji odegrała ważną rolę w pobudzeniu świadomości narodowej, do czego przyczyniły się również przekłady polskiej twórczości literackiej.

Tabela 1. Dorobek przekładów z literatury polskiej w latach 1906–1946

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
1906	1	<i>Latarnik</i>	Wu Chou
1909	4	<i>Janko Muzykant</i>	Zhou Zuoren
		<i>Jamiol, Sachem</i>	
		<i>Latarnik</i>	
1914	1	<i>Szkice węglem</i>	Zhou Zuoren
1917	1	<i>Moja cioteczka</i>	Zhou Zuoren
1920	3	<i>Zmierzch</i>	Zhou Zuoren
		<i>Wierna rzeka</i>	
		<i>Pokusa</i>	
1921	7	<i>Czego nie rozumieją jaskółki i motyle</i>	Zhou Zuoren
		<i>Srul z Lubartowa</i>	
		<i>Cienie</i>	
		<i>Bądź błogosławion</i>	Nie wiadomo
		<i>A jak poszedł król na wojnę</i>	
		<i>Poezje wydanie zupełne, krytyczne, t. 3</i>	
		<i>Oracz</i>	
<i>Sąd</i>	Wang Jiashan (王家山)		
1922	3	<i>Kocha – nie kocha?</i>	Nieznany
		<i>Z legend dawnego Egiptu</i>	Geng Shizhi
		<i>Quo vadis</i>	Xu Bingchang
1928	2	<i>Wybór opowiadań Henryka Sienkiewicza</i>	Wang Luyan
		<i>Na jasnym brzegu</i>	Ye Lingfeng
1929	2	<i>Marta</i>	Zhong Xianmin
		<i>Dno nędzy</i>	Wang Luyan
1930	1	<i>Placówka</i>	Zhuang Shouci

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
1935	1	<i>Quo vadis</i>	Xu Bingchang, Qiao Zengjin (乔增进)
1937	2	<i>Wybór polskich nowel</i>	Shi Zhecun
		<i>Wybór nowel Prusa</i>	Hai Guan (海观), Zhuang Shouci
1941	1	<i>Ziemia w jarzmie</i>	Mu Jun (牟俊)
1942	1	<i>Plomień na bagnach</i>	Su Qiao (苏乔)
1945	1	<i>Bartek zwycięzca</i>	Shi Zhecun
1946	1	<i>Ta trzecia</i>	He Xiefu (何谢夫)

Kontynuacja „wzoru Lu Xuna”, lata 1949–1977

W połowie XX w. nowo powstała Chińska Republika Ludowa nawiązała oficjalne stosunki dyplomatyczne z Rzeczpospolitą Polską. Podpisane zostały międzyrządowe umowy o współpracy kulturalnej, w związku z czym redakcje chińskich wydawnictw postanowiły promować literaturę polską w Chinach. W tym okresie nastąpił rozkwit jej przekładów na chiński.

Tabela 2. Dorobek przekładów z literatury polskiej w latach 1951–1976

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
1951	1	<i>Quo vadis</i>	Feng Mingjun
1952	2	<i>Pan Tadeusz</i>	Sun Yong (孙用)
		<i>Marta</i> (孤雁泪)	Zhong Xianmin
1954	5	<i>Nowy wybór polskich nowel*</i>	Jiang Wenqi (江文琦)
		<i>Początek opowieści</i> (故事的开始)	Fang Turen (房土人)
		<i>Przy budowie</i> (新线路)	Huang Xianjun (黄贤俊)
		<i>Juliusz i Ethel</i> (罗森堡夫妇)	Geng Guang (耿光)
		<i>Juliusz i Ethel</i>	Li Jianwu (李健吾)
1955	4	<i>Juliusz i Ethel</i>	Feng Junyue (冯俊岳)
		<i>Niemcy</i> (德国人)	Li Jiashan (李家山)?
		<i>Wybór nowel B. Prusa</i>	Hai Guan, Zhuang Chouci
		<i>Dom odzyskanego dzieciństwa</i> (朝鲜儿童在波兰)	Li Ye (李叶)
1956	3	<i>Pokład Joanny</i> (约安娜煤井)	Chen Zhengxin (陈正新)
		<i>Cham</i> (乡下佬)	Zhang Daozhen (张道真)
		<i>Hania</i> (哈尼娅)	Huang Xizhe (黄希哲)
1957	1	<i>Księga urwisów</i> (鸚鵡讲的故事)	Li Jiashan

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
1958	3	<i>Wybór ballad</i> [A. Mickiewicza] (歌谣选)	Sun Yong
		<i>Wybór poezji A. Mickiewicza</i> (密茨凯维奇诗选)	Jing Xing (景行)
		<i>Konrad Wallenrod</i> (康拉德 华伦洛德)	
1959	1	<i>Noce i dnie</i>	Ke Qing (z niem.)
1960	2	<i>Dziurdziowie</i> [Orzeszkowej] (久尔济一家)	
		<i>Lalka</i> (傀儡)	Zhuang Ruiyuan (庄瑞源)
1961	1	<i>Chopin</i> (肖邦)	Liao Fushu (廖辅叔)
1964	2	<i>O poezji romantycznej</i>	Lin Hongliang (林洪亮)
		<i>O powieściach T. T. Jeża</i>	
1975	1	<i>Quo vadis</i> (你往何处去)	Redakcja „Taiwan Shangwu Yinshu Guan”
1976	1	<i>Dziady część III</i> (先人祭, 三)	Yi Lijun

* Tytuł chiński: 新波兰短篇小说集, Guangming Shuju, Shanghai 1954.

Ogólnie ujmując, tłumaczono wtedy przede wszystkim powieści i poezję, a w drugiej kolejności dramaty. Ponad 70% przekładów stanowiły powieści, 20% poezja oraz nieliczne eseje, na przykład Lin Hongliang przetłumaczył *O poezji romantycznej* Mickiewicza oraz *O powieściach T. T. Jeża* Orzeszkowej i umieścił je w *Zbiorze przekładów klasycznej teorii literatury i sztuki, tom 4*²⁹. Niestety, czytelnicy nie zwrócili na te teksty większej uwagi. Spośród dramaturgów najczęściej tłumaczony był wówczas Leon Kruczkowski, między innymi Li Jiashan przełożył *Niemców* w roku 1955³⁰. Mniej więcej w tym samym czasie pojawiły się trzy różne tłumaczenia dramatu *Juliusz i Ethel* autorstwa Geng Guanga, Wang Shangmina³¹, Feng Junyue³² i Li Jianwu³³. Wszystkich tłumaczeń dokonano z języka francuskiego. W 1959 r. został wydany *Zbiór dramatów Kruczkowskiego*³⁴, w którym znalazły się: *Odwety*, *Niemcy* oraz *Juliusz i Ethel*, w tłumaczeniu Fu Peihenga (傅佩珩). Jak wiadomo, Leon Kruczkowski zdobył dużą sławę w czasie II wojny światowej i później w latach 1950–1960. Większość jego dramatów była związana z ideami rewolucyjnymi i antyfaszyzmem, co współgrało z atmosferą triumfu, która panowała w Chinach po II wojnie światowej. I właśnie przede wszystkim z tego powodu chińscy tłumacze zainteresowali się twórczością Kruczkowskiego.

²⁹ Tytuł chiński: 古典文艺理论译丛, 第四辑, Zhishi Chanquan Chubanshe, Beijing 1964.

³⁰ Zuojia Chubanshe, Beijing 1955.

³¹ [w:] *Zbiór przetłumaczonych dramatów*, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1954.

³² Zuojia Chubanshe, Beijing 1955.

³³ Xinwenyi Chubanshe, Shanghai 1954.

³⁴ Tytuł chiński: 克鲁奇科夫斯基戏剧集.

Na podstawie tabeli 2 nietrudno zauważyć, że ówczesny dorobek tłumaczeniowy polskiej poezji nadal miał zabarwienie ideologiczne. Spośród polskich poetów najpopularniejszy był romantyczny reformator Adam Mickiewicz. Największe osiągnięcia w tłumaczeniu jego twórczości miał zaś bez wątpienia wybitny chiński tłumacz Sun Yong, wielbiciel i uczeń Lu Xuna. Starał się ziszczyć swoje wieloletnie pragnienie i spełnić pokładane w nim nadzieje mistrza. W 1952 r. ukazał się przekład *Pana Tadeusza* pióra Sun Yonga³⁵ – była to pierwsza chińska wersja poematu, tłumaczona prozą pośrednio z wersji angielskiej. Poza tym w 1958 r. Sun Yong współpracował z tłumaczem Jing Xingiem podczas redagowania *Wyboru poezji Adama Mickiewicza*³⁶. Tom obejmował *Konrada Wallenroda*, *Grażynę* i *Sonetów krymskie*. W tym samym czasie Sun Yong opublikował jeszcze *Wybór ballad*³⁷, w którym umieścił *Panią Twardowską*, *Lilie* i inne. Należy podkreślić, że z wyjątkowym zainteresowaniem chińskich czytelników spotkała się *Grażyna*, ponieważ główna bohaterka poematu przypominała im Mulan, bohaterkę chińskiej legendy. Udając mężczyznę w zastępstwie starego i chorego ojca, wyruszyła na wojnę. Była niezwykle odważna i heroiczna, wielokrotnie zwyciężała wrogich wojowników. Kiedy wojna się skończyła, a Mulan wróciła do domu i ubrała się w dziewczęce stroje, dopiero wtedy towarzysze broni zorientowali się, że jest kobietą, i zachwycili się jej urodą i mądrością.

Setna rocznica śmierci Mickiewicza (1955) stała się ważną okazją do masowego upowszechnienia jego twórczości; jednocześnie podsumowano w Chinach dorobek tłumaczeń literatury polskiej. W chińskim świecie literatury i sztuki zorganizowano wiele wydarzeń upamiętniających tego znakomitego polskiego romantyka. Poeta Guo Moruo (郭沫若), ówczesny prezes Chińskiej Akademii Nauk, prezes Chińskiej Federacji Środowisk Literackich i Artystycznych, oraz znany pisarz Mao Dun, prezes Stowarzyszenia Chińskich Literatów, ogłosili przemówienia, doceniając Mickiewicza za jego walkę o niepodległość Polski i wkład w dorobek europejskiej literatury romantycznej. Ukazało się dużo artykułów w najważniejszych gazetach i czasopismach, takich jak: „Dziennik Ludowy” (*Renmin Ribao* 人民日报), „Dziennik Jasności” (*Guangming Ribao* 光明日报), „Miesięcznik Powieści” i „Czasopismo Literatury i Sztuki” (*Wenyibao* 文艺报). Wydano dodatkowo numer czasopisma „Przekłady” (*Yiwen* 译文), w którym opublikowano wiersze Mickiewicza: *Do przyjaciół* (tłum. Sun Yong, Jing Xing), *Śmierć pułkownika*, *Żegluga*, *Widzenie się w gaju*, *Ranek i wieczór* (tłum. Sun Wei 孙为). Sun Yong napisał dla „Dziennika Ludowego” esej o poecie, w którym odnotował, że *twórczość Mickiewicza staje się cennym dziedzictwem nie tylko Polaków, ale także ca-*

³⁵ Wenhua Gongzuoshe, Shanghai 1952.

³⁶ Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1958.

³⁷ Ibidem.

lego świata!³⁸ Należy podkreślić, że krytycy zaczęli doceniać artystyczną wartość twórczości Mickiewicza, natomiast nie sposób ignorować faktu, że wizerunek Mickiewicza jako postaci przede wszystkim ideologicznie był silnie zakorzeniony w wyobraźni chińskich inteligentów. W artykule Sun Yonga autor tak ocenia poetę: *Adam Mickiewicz doświadczył niewoli, znaczną część życia spędził na wygnaniu, ale nigdy się nie poddał. Ideą przewodnią jego życia i twórczości była walka o wolność ojczyzny i rodaków*³⁹.

W tych latach były tłumaczone także liczne utwory polskich powieściopisarzy. Przekład *Marty* Elizy Orzeszkowej autorstwa Zhong Xianmina został ponownie wydany w 1952 r. przez wydawnictwo Guoji Wenhua Fuwushe w Szanghaju. Twórczość Orzeszkowej zainteresowała również następujących tłumaczy: Zhang Daozhena, Yu Shenga i Shi Yousonga (施友松), którzy przełożyli po kolei powieści: *Cham*⁴⁰, *Dziurdziowie*⁴¹ oraz *Nad Niemnem*⁴². *Lalka* Prusa także cieszyła się wielką popularnością i została przetłumaczona przez Zhuang Ruiyuana w 1960 r.⁴³, a ponownie wydana w roku 1978⁴⁴. W tym czasie Fang Turen przełożył z języka rosyjskiego *Początek opowieści* Mariana Brandysa, który ukazał się w 1954 r. Rok później Li Ye zajął się *Domem odzyskanego dzieciństwa* tego samego autora⁴⁵. Warto jeszcze nadmienić, że w 1953 r. Dong Qing przetłumaczył *Ziemię wyzwoloną* Władysława Rymkiewicza⁴⁶, a w 1954 r. Huang Xianjun przetłumaczył *Przy budowie*⁴⁷ Tadeusza Konwickiego. W następnych latach Chen Zhengxin przełożył *Pokład* Joanny Gustawa Morcinka⁴⁸, Li Jiashan *Księgę urwisów* Edmunda Niziurskiego⁴⁹, Liao Fushu przełożył opowiadanie *Chopin* Jarosława Iwaszkiewicza⁵⁰, a Hai Guan opowiadanie *Michalko* Bolesława Prusa⁵¹. Ze względu na przyznanie Reymontowi Nagrody Nobla chińscy tłumacze zaczęli przekładać również

³⁸ Sun Yong, *Życie wybitnego poety Adama Mickiewicza*, „Dziennik Ludowy” (*Renmin Ribao*), 4 maja 1955.

³⁹ Sun Yong, *Najwybitniejszy poeta Adam Mickiewicz*, „Czasopismo Literatury i Sztuki” (*文艺报*) 1959, nr 9–10.

⁴⁰ Zuo Jia Chu Ban She, Beijing 1956.

⁴¹ Shanghai Wenyi Chubanshe, Shanghai 1960.

⁴² Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1979.

⁴³ Shanghai Wenyi Chubanshe, Shanghai 1960.

⁴⁴ Beijing Chubanshe, Beijing 1978.

⁴⁵ Shaonian Ertong Chubanshe, Shanghai 1955.

⁴⁶ Chaofeng Chubanshe, Shanghai 1953.

⁴⁷ Zuo Jia Chubanshe, Beijing 1954.

⁴⁸ Xinwenyi Chubanshe, Shanghai 1956.

⁴⁹ Xinwenyi Chubanshe, Shanghai 1957.

⁵⁰ Yinyue Chubanshe, Beijing 1961.

⁵¹ Tytuł chiński: 米哈尔科, [w:] *Zbiór opowiadań z Europy Wschodniej* (*东欧短篇小说选*), Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1979.

jego utwory, między innymi Wu Yan przetłumaczył arcydzieło *Chłopi*, tomy *Jesień* i *Zima*⁵². Poza tym nowela *Śmierć* została przetłumaczona przez Shi Zhecuna⁵³.

Najczęściej przekładanym powieściopisarzem nadal był Henryk Sienkiewicz. Huang Xizhe (黄希哲) i Wu Renshan (吴人珊) wspólnie przetłumaczyli *Hanię* na podstawie angielskiego przekładu i opublikowali ją w roku 1956⁵⁴. Inaczej niż w pierwszym okresie zainteresowania polską literaturą późniejsi tłumacze zwrócili uwagę również na powieści. Na przykład w 1951 r. wydawnictwo Shanghai Shenzhou Guoguangshe wydało przekład *Quo vadis* autorstwa Fei Mingjuna.

Badając dorobek tłumaczeniowy tego okresu, łatwo można dostrzec, że ciągle pokutował w nim „wzór Lu Xuna”, czyli nadal traktowano literaturę polską jako literaturę narodów małych i słabych, przywiązując większą wagę do ideologii niż do wartości literackiej danego dzieła. *Decyzje o tłumaczeniu utworów obcych podejmuje zawsze wydawnictwo. Wybiera się teksty do przekładu nie tylko dlatego, że są reprezentatywne dla kultury polskiej, lecz także dlatego, że ich przekład może odpowiadać wymogom ideologicznym i kryteriom artystycznym obecnym wówczas w literaturze polskiej*⁵⁵. Wynika z tego jasno, że podczas wyboru dzieł do przekładu kierowano się innymi względami niż ich wartość artystyczna, co wyjaśnia, dlaczego wiele z przełożonych utworów trudno zaliczyć do arcydzieł literatury europejskiej.

W dodatku lista tłumaczy w tym okresie składała się z anglo-, niemiecko-, francusko- czy rosyjskojęzycznych literatów. Prawie wszystkie przekłady były dokonywane z wcześniejszych tłumaczeń na inne języki. Sposób myślenia i styl pierwszego tłumacza zwykle wywierały duży wpływ na chiński przekład. Ponadto warsztat tłumaczeniowy pierwszych chińskich tłumaczy polskiej literatury często pozostawiał wiele do życzenia. Niektórzy tłumacze nie odznaczyli się dostatecznym kunsztem językowym, a i wierność przekładów była zachowywana w różnym stopniu. Należy jednak przyznać, że niektóre dzieła zostały doskonale przetłumaczone, na przykład Wu Yan z wielkim powodzeniem przetłumaczył *Quo vadis* z języka angielskiego, a Shi Zhecun z wyjątkową wirtuozerią przełożył liczne opowiadania Sienkiewicza, którym późniejsze tłumaczenia nie mogły dorównać.

W tabeli 2 można zaobserwować lukę w czasach rewolucji kulturalnej 1965–1975. W tym tragicznym okresie w dużym stopniu zaprzestano działalności wydawniczej. Jedną z konsekwencji wydarzeń tych lat dla życia kulturalnego i artystycznego było zerwanie naturalnych i tradycyjnych więzi kultury chińskiej z kulturą krajów europejskich. Natomiast pod koniec tego okresu nastąpiła zmiana składu tłumaczy, pojawiły się też nowe tendencje w działalności translatorskiej.

⁵² Tytuł chiński: 农民, Shanghai Wenyi Chubanshe, Shanghai 1959.

⁵³ [w:] *Zbiór opowiadań z Europy Wschodniej*, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1979.

⁵⁴ Tytuł chiński: 韩尼娅, Wenhua Shenghuo Chubanshe, Shanghai 1956.

⁵⁵ Yi Lijun, *Recepcja literatury...*, s. 159.

Stosunki chińsko-polskie zacieśniły się w latach 50., kiedy rządy Chin i Polski zdecydowały się na obustronną wymianę studencką. Część chińskich studentów, którzy udali się na wymianę, ukończyła polonistykę w Polsce w latach 60., a po powrocie do ojczyzny podjęła się tłumaczenia literatury polskiej bezpośrednio z polskiego na chiński. Mimo że większość z nich musiała przejść przez okres „reedukacji ideologicznej przez pracę fizyczną” (知识青年再教育) na wsi, ci młodzi ludzie w momencie przejściowego niepowodzenia nie stracili jednak wiary w przyszłość, wręcz przeciwnie, dochowali wierności swoim ideałom i zamiłowaniu. Byli tacy tłumacze, którzy w warunkach niesprzyjających nadal pracowali nad przekładami literatury obcej i cierpliwie czekali na możliwości ich wydania⁵⁶. Jedną z najważniejszych postaci tamtego pokolenia była wybitna tłumaczka literatury polskiej, profesor Pekinśkiego Uniwersytetu Języków Obcych – Yi Lijun. Jej osiągnięcia zostaną omówione w dalszej części tekstu.

Można powiedzieć, że rok 1976 był w historii Chin przełomowy dla przekładów literatury obcej. W tym roku, tuż po obaleniu „bandy czworga”, został wydany przekład trzeciej części *Dziadów* Mickiewicza, dokonany przez Yi Lijun bezpośrednio z polskiego na chiński. Był to pierwszy przekład literatury obcej wydany w Chinach po dziesięcioletniej przerwie, toteż przez krytyków został nazwany *pierwszą jaskółką entuzjastycznie zwiastującą wiosnę odwilży politycznej*.

Na Światowym Kongresie Tłumaczy Literatury Polskiej w 2009 r. tłumaczka powiedziała: *Dziady Mickiewicza nęciły mnie od młodości. Fascynuje mnie w nich wielka poezja i zupełnie nowa, niespotykana forma dramatu, ale najbardziej pociągają mnie autentyczny patriotyzm i ten romantyczny płomień, chęć poświęcenia się wielkim, wzniosłym ideom i nieugiętość w walce z przemocą. Od dawna miałam zamiar przełożyć to dzieło na chiński. Nareszcie nadarzyła się okazja, kiedy w roku 1970 chiński premier Zhou Enlai zainteresował się Dziadami i zainicjował ich przekład. Podjęłam się tego zadania i przetłumaczyłam trzecią część Dziadów na wsi, w szalasy, przy lampie naftowej. Nietrudno sobie wyobrazić, jaką odwagą wykazywała się wtedy Yi Lijun, podejmując tę decyzję, w czasie gdy obowiązywał zakaz wszelkich kontaktów z zagranicznym dorobkiem kulturalnym. Zachowując środki ostrożności, Yi Lijun wydała swój przekład pod pseudonimem Han Yi. Z humorem wspominała ten fakt podczas swojego konferencyjnego wystąpienia: *W poezji Mickiewicza czytałam, że Ciemno wszędzie, głucho wszędzie, co to będzie, co to będzie?, natomiast miałam głęboką wiarę w sercu, że jakoś tam na pewno będzie!**

⁵⁶ Ibidem, s. 160.

Dziedzictwo i rozkwit – lata 1978–2013

Okres największego rozkwitu przekładów literatury polskiej w Chinach rozpoczął się w 1978 r., gdy pojawiła się odwilż w decyzjach politycznych dotyczących literatury i sztuki. W tym roku przekład *Lalki* został wydany po raz drugi przez wydawnictwo Shanghai Yiwen Chubanshe (tłum. Zhuang Ruiyuan). Jednocześnie Chen Guanshang (陈冠商) wydał swój przekład *Krzyżaków*⁵⁷, powieści opartej na znanym już Chińczykom schemacie: naród polski w obliczu zagrożenia ze wszystkich sił walczy o wolność. W tym miejscu warto również wspomnieć przekład *Pana Wołodyjowskiego*⁵⁸ autorstwa Mei Rukai (梅汝凯) i An Na (安娜), przygotowany na podstawie tłumaczenia angielskiego.

Ze względu na gwałtowny wzrost liczby przekładów nie sposób omówić wszystkich publikacji. W tabeli 3 zamieszczone zostały w układzie chronologicznym wszystkie przekłady, które się pojawiły między rokiem 1978 a 2010.

Tabela 3. Dorobek przekładów w latach 1978–2010

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz	
1978	3	<i>Lalka</i>	Zhuang Ruiyuan	
		<i>Krzyżacy</i>	Chen Guanshang	
		<i>Pan Wołodyjowski</i>	Mei Rukai	
1979	6	<i>Nad Niemnem</i>	Shi Yongsong	
		<i>Michałko</i>	Hai Guan	
		<i>Śmierć</i> (死亡)	Shi Zhecun	
		<i>Latarnik</i>		
		<i>Echa leśne</i>	Yi Mo (亦莫)	
		<i>Wybór polskiej poezji rewolucyjnej</i>	Lin Hongliang (林洪亮)	
1980	6	<i>Pożegnanie ze światem</i>	(Jarosław Iwaszkiewicz)	Yi Lijun
		<i>Poziomka</i>		
		<i>Bilek</i>		
		<i>Zygryd</i>		
		<i>Do przyjaciół Moskali</i>	(Adam Mickiewicz)	
		<i>Przedmieście</i>		

⁵⁷ Tytuł chiński: 十字军骑士, Shanghai Yiwen Chubanshe, Shanghai 1978.

⁵⁸ Tytuł chiński: 边塞喋血记, Hunan Wenyi Chubanshe, Changsha 1978.

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
1981	6	<i>Wybór poezji Czesława Miłosza</i>	Yi Lijun
		<i>Pomnik Piotra Wielkiego, Petersburg</i> (Adam Mickiewicz)	
		<i>Dar</i> (Czesław Miłosz)	
		<i>Ogniem i mieczem</i> (火与剑)	Mei Rukai
		<i>Jan Matejko</i> (Juliusz. Starzyński)	Yang Deyou (杨德友)
		<i>Wesele Pana Balzaca</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	
1982	4	<i>Szczęśliwi</i> (Władysław Reymont)	Yang Deyou
		<i>Maskarda</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	
		<i>Wybór nowel: Ta trzecia</i>	Tang Zhen (汤真)
		<i>Za chlebem</i>	Shi Zhecun
		<i>Wierna rzeka</i> (Stefan Żeromski) (忠实的河流)	Gao Yunqi (高蕴琦)
1983	5	<i>Quo Vadis</i>	Lin Hongliang
		<i>Chawa Rubin</i> (Aleksander Świętochowski) (哈娃-鲁宾)	
		<i>Słonecznik</i> (Bohdan Czeszko)	Yang Deyou
		<i>Ikar</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	Yi Lijun
		<i>Rok 1835</i> (Maria Konopnicka)	
1984	2	<i>Ziemia obiecana</i> (福地)	Yang Deyou, Zhang Zhenhui (张振辉)
		<i>Moja córeczka</i> (Tadeusz Różewicz)	Yi Lijun
1986	5	<i>Płynąć pod prąd</i>	(Jarosław Iwaszkiewicz)
		<i>Szmaragdowe oczy</i>	
		<i>Nocleg w górach</i>	
		<i>Żelazowa Wola</i>	
		<i>Sława i chwala</i> , t. 1–3	Yi Lijun, Pei Yuanying (裴远颖)
1987	4	<i>Czysta miłość</i> (Ireneusz Iredyński)	Yi Lijun
		<i>Panny szczerbate</i> (Marian Pilot)	
		<i>O sobie samym – zwątpienie</i> (Tadeusz Różewicz)	
		<i>Wybór poezji Tuwima</i>	

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
1988	6	<i>Plankton doktora X</i> (Marek Hłasko)	Yi Lijun
		<i>Chustka</i> (Jan Bolesław Ożóg)	
		<i>Na placówce dyplomatycznej</i> (Tadeusz Różewicz)	
		<i>Pliszki</i> (Wojciech Żukrowski)	
		<i>Wybór 8 mikroopowiadań</i> (Sławomir Mrożek)	
		<i>Dom z moich rąk</i> (Leon Wantuła)	
1989	14	<i>Tańcowała igła z nitką</i> (Jan Brzechwa)	Yi Lijun
		<i>Lipiec</i> (Jerzy Ficowski)	
		<i>Małpa w kąpielu</i> (Aleksander Fredro)	
		<i>Strzał w dziesiątkę</i> (Alina Goldnikowa)	
		<i>Sosna</i> (Jerzy Kierst)	
		<i>Kwiat paproci</i> (Józef Ignacy Kraszewski)	
		<i>Kolorowa krowa</i> (L. Pijanowski)	
		<i>Pasterz tysiąca zajęcy</i> (Janina Porazińska)	
		<i>Czupiradło</i> (Danuta Wawilow)	
		<i>Ptak nocy</i> (Stanisław Stanuch)	
		<i>Dziewięciu polskich poetów o poezji</i>	
		<i>Wybór klechd i baśni polskich</i>	
		<i>Słońce w kuchni</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	Gao Jie (高杰), Yang Deyou
<i>Wybór wierszy Czesława Miłosza</i>	Lv Yuan (绿原)		
1991	1	<i>Wybór poezji z czterech państw Europy Wschodniej. Część polska</i> (东欧四国诗选, 波兰卷)	Yi Lijun
1992	13	<i>Proszę państwa do gazu</i> (Tadeusz Borowski)	Yi Lijun
		<i>Młyn nad Lutynią</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	
		<i>Profesor Spanner</i> (Zofia Nałkowska)	
		<i>Złote okna</i> (Adolf Rudnicki)	
		<i>Noce Ariadny</i> (Wojciech Żukrowski)	
		<i>Wybór poezji polskiej XX wieku</i>	
		<i>Antek Cwaniak</i> (Aleksander Kamiński)	
		<i>Chłopak na opak, czyli z pamiętnika pechowego Jacka</i> (Hanna Ożogowska)	

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
		<i>Pokolenie</i> (Bohdan Czeszko)	Lin Hongliang
		<i>Szumiaq lasy, szumiaq gaje</i> (Emil Dzie-dzie)	Zhang Zhenhui
		<i>Dom pod Oświęcimiem</i> (Tadeusz Hołuj)	
		<i>Chopin</i> (Eugeniusz Żytomirski)	
		<i>Niemcy</i>	
1993	1	<i>Wybór nowel i opowiadań: Gołqb i dziewczyna</i> (鸽子与姑娘)	Lin Hongliang
1994	1	<i>Pan Tadeusz</i>	Hong Ying (鸿影)
1995	4	<i>Noc podniebna</i> (Zofia Nałkowska)	Yi Lijun
		<i>Wielkie sprawy</i> (Maria Kuncewiczowa)	
		<i>Quo vadis</i>	Lin Hongliang
		<i>Wybór nowel i opowiadań: Ta trzecia</i>	
1996	9	<i>Matka samotna</i> (Marek Gajdziński)	Yang Deyou
		<i>Tatarak</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	Yi Lijun
		<i>Czysty nurt</i> (Adolf Rudnicki)	
		<i>Nawrócony</i> (Bolesław Prus)	Zhang Zhenhui
		<i>Dym</i> (Maria Konopnicka)	
		<i>Krzyżacy</i> , t. 1–2	Yi Lijun, Zhang Zhenhui
		<i>Janko Muzykant</i>	Lin Hongliang
		<i>Latarnik</i>	
		<i>Krzyżacy</i> (skrócona wersja)	Tang Yong (唐永), Xiang Lin (项林)
1997	7	<i>Wybór poezji Wisławy Szymborskiej</i>	Yi Lijun
		<i>Latarnik</i>	Weng Wenda (翁文达)
		<i>Ogniem i mieczem</i> , t. 1–2	Yi Lijun, Yuan Hanrong (袁汉镛)
		<i>Ta trzecia</i>	Lin Hongliang
		<i>Wybór felietonów z „Lektur nadobowiązkowych” Wisławy Szymborskiej</i>	Yang Deyou
		<i>Żydowska wojna</i> (Henryk Grynberg)	
		<i>Wybór wierszy Wisławy Szymborskiej</i>	
1998	3	<i>Pan Tadeusz</i>	Lin Hongliang, Yi Lijun
		<i>16 Wierszy Szymborskiej</i>	Zhang Zhenhui
		<i>Wybór wierszy Adama Mickiewicza: Sonety miłosne</i>	Lin Hongliang
1999	1	<i>Wybór nowel i opowiadań: Latarnik</i>	Lin Hongliang
2000	7	<i>Dziady II</i>	Lin Hongliang
		<i>Dziady</i> , część III	Yi Lijun
		<i>Dziady</i> , część IV	

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
		<i>Moralność pani Dulskiej</i> (杜尔太太的道德)	Chen Xin (陈铤), Jiang Liqun (姜历群)
		<i>Quo vadis</i>	Lin Hongliang
		<i>Wybór poezji: Wołanie do Yeti</i> (呼唤雪人)	
		<i>Wybrane fragmenty z Dzienników Marii Dąbrowskiej</i>	Yi Lijun
2001	9	<i>Poziomka</i>	Jarosław
		<i>Nocleg w górach</i>	Iwazskiewicz
		<i>Cienie</i> (Bolesław Prus)	Miao Guangran (苗光然)
		<i>Ziemia obiecana</i>	Yang Deyou, Zhang Zhenhui
		<i>Krzyżacy</i>	Lin Hongliang
		<i>Krzyżacy</i>	Zhang Zhigang (张志刚)
		<i>Potop</i> , t. 1–3	Yi Lijun, Yuan Hanrong
		<i>Quo vadis</i> (skrócona wersja)	Su Keqin (苏克勤)
		<i>Wybór opowiadań klasycznych Sienkiewicza</i>	Zhao Xiangang (赵宪刚)
2002	1	<i>Krzyżacy</i> , t. 1–2	Yi Lijun, Zhang Zhenhui
2003	7	<i>Ogniem i mieczem</i> (drugie wydanie)	Mei Rukai
		<i>Quo vadis</i>	Shi Hang
		<i>Miłość od pierwszego wejrzenia</i> (一见钟情) (Wisława Szymborska)	Lin Hongliang
		<i>Prawiek i inne czasy</i> (Olga Tokarczuk)	Yi Lijun, Yuan Hanrong
		<i>Ferdydurke</i> (Witold Gombrowicz)	
		<i>Poetka i świat. Wybór wierszy Wisławy Szymborskiej</i>	Zhang Zhenhui
		<i>Mirza</i> (Adam Mickiewicz)	Yi Lijun
2004		<i>Wiersz Szymborskiej</i>	Lin Hongliang
		<i>Wiersz Szymborskiej</i>	Gao Xing (高兴)
		<i>Dwa wiersze Staffa, wiersze Miłosza</i>	Yi Lijun
		<i>O dwóch nogach Pana Cogito</i>	
		<i>Wybrane fragmenty z Dzienników Witolda Gombrowicza</i>	
		<i>Wybór wierszy Miłosza</i>	Zhang Shuguang (张曙光)
		<i>Miłosz's ABC's</i>	Xi Chuan (西川)
2005	2	<i>Lalka</i>	Zhang Zhenhui
		<i>Ogniem i mieczem</i>	Lin Hongliang

Rok	L. przekł.	Utwór	Tłumacz
2006	5	<i>Quo vadis</i> (czwarte wydanie)	Lin Hongliang
		<i>Wybór nowel i opowiadań: Hania</i>	
		<i>Prawiek i inne czasy</i> (drugie wydanie)	Yi Lijun
		<i>Wybór wierszy Tadeusza Różewicza</i>	Zhang Zhenhui
		<i>Ferdynand</i> (wydanie tajwańskie)	Yi Lijun, Yuan Hanrong
2007	4	<i>A wszystko przez Faraona</i> (神探是只猫) (Jacek Dubois)	Zhao Gang (赵刚)
		<i>13 bajek z Królestwa Lailonii</i> (Leszek Kołakowski)	Yang Deyou
		<i>Rozmowy z diabłem</i> (Leszek Kołakowski)	
		<i>Dom dzienny, dom nocny</i> (Olga Tokarczuk, wydanie tajwańskie)	Yi Lijun, Yuan Hanrong
2008	1	<i>Lato w Nohant</i> (Jarosław Iwaszkiewicz)	Yang Deyou
2009	2	<i>Podróże z Herodotem</i> (与希罗多德一起旅行)	Wu Lan (乌兰)
		<i>Wybór wierszy Zygmunta Herberta</i>	Zhao Gang
2010	3	<i>Solaris</i> (索拉力星)	Zhao Gang
		<i>Zniewolony umysł</i> (被禁锢的头脑)	Wu Lan
		<i>Quo vadis</i>	Zhang Zhenhui

Na podstawie powyższej tabeli osiągnięcia tłumaczeniowe tego okresu można podzielić na trzy grupy:

Grupa pierwsza: ponowne wydanie, nowe wydanie lub uzupełnienie poprzedniego przekładu.

Oprócz dramatów Kruczkowskiego prawie wszystkie przekłady dokonane w poprzednim okresie zostały w tym czasie wydane ponownie lub na ich podstawie sporządzono nowe wersje. Shi Zhecun w 1979 r. przełożył *Latarnika* Sienkiewicza⁵⁹, kolejne próby translatorskie zostały podjęte w latach 1996 (tłum. Lin Hongliang w *Antologii opowiadań literatury światowej. Tom wschodnioeuropejski* 当代中短篇小说, 东欧卷) i 1997 (tłum. Weng Wenda). Ukazała się również druga wersja przekładu *Pana Tadeusza* autorstwa Hong Yinga⁶⁰, która została uznana za najbardziej udany przekład epepei najwybitniejszego polskiego romantyka.

Grupa druga: przekłady innych utworów pisarzy, którzy byli już tłumaczeni w poprzednich okresach.

⁵⁹ [w:] *Zbiór opowiadań z Europy Wschodniej...*

⁶⁰ Tytuł chiński: 塔杜施先生, Shanghai Yiwen Chubanshe, Shanghai 1994.

Nad Niemnem Orzeszkowej zostało przełożone przez Shi Yousonga w 1979 r.⁶¹, trzy lata później ukazał się również *Wybór opowiadań Stefana Żeromskiego* autorstwa Yang Hua, a w 1982 r. wydano *Wierną rzekę*⁶² dzięki współpracy Hua Junhao i Gao Yunqi. Shi Zhecun przetłumaczył *Śmierć Reymonta*⁶³ i *Za chlebem* Sienkiewicza⁶⁴; Tang Zhen przełożył także *Wybór nowel: Ta trzecia* Sienkiewicza⁶⁵. Najbardziej kontrowersyjną postacią w tłumaczeniu literatury polskiej w tym okresie był Mei Rukai, który pośrednio z języka angielskiego przełożył *Trylogię* i *Krzyżaków* Sienkiewicza⁶⁶, za co dostał Złoty Medal Zasłużony Kulturze Gloria Artis. Z drugiej strony wśród krytyków nie brakowało wątpliwości odnośnie do poziomu jego tłumaczenia. Yi Lijun na przykład tak oceniała Mei Rukai i jego przekłady: *Tłumacz pierwszego wydania Trylogii Sienkiewicza niezbyt dobrze opanował język angielski i popełnił szereg błędów w interpretacji tekstów oryginału, zwłaszcza w rozumieniu realiów zwyczajowych i obyczajowych siedemnastowiecznej Polski opisanych w tych utworach. [...] Taki przekład należy chyba uznać bardziej za wprowadzający w błąd niż oddający niezwykle talent polskiego powieściopisarza – klasyka literatury światowej*⁶⁷.

Grupa trzecia: bezpośrednie przekłady z polskiego na chiński.

W latach 60. XX w. pierwsi chińscy absolwenci polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego podjęli się tłumaczenia literatury polskiej bezpośrednio z polskiego na chiński. Wśród nich należy wymienić takie nazwiska, jak: Yi Lijun, Lin Hongliang i Zhang Zhenhui. Stanowili oni główną grupę propagatorów kultury polskiej w Chinach. Dzięki ich staraniom na chiński zostały przetłumaczone setki powieści, tomików i zbiorów poetyckich. Opracowali oni hasła z zakresu literatury polskiej do encyklopedii i słowników chińskich poświęconych literaturze światowej, przyczynili się również do zapoznania społeczeństwa chińskiego z najwybitniejszymi dziełami literatury polskiej, stwarzając chińskim czytelnikom możliwość ich lektury w języku ojczystym. Można powiedzieć, że bez wątpienia ta nieliczna grupa polonistów osiągnęła nowy poziom krzewienia języka polskiego, literatury

⁶¹ Tytuł chiński: 涅曼河畔, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1979.

⁶² Tytuł chiński: 忠实的河流, Waiguo Wenxue Chubanshe, Beijing 1982.

⁶³ Tytuł chiński: 死亡, [w:] Zbiór opowiadań z Europy Wschodniej, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 1979.

⁶⁴ Tytuł chiński: 为了面包, [w:] *Za chlebem: wybór opowiadań laureatów nagrody Nobla (为了面包: 诺贝尔文学奖得奖作家中篇小说选)*, red. Lu Cuilan, Tan Shaokai, Guizhou Renmin Chubanshe, Guiyang 1982.

⁶⁵ Tytuł chiński: 第三个女人, Huacheng Chubanshe, Guangzhou 1982.

⁶⁶ *Ogniem i mieczem* (tytuł chiński: 火与剑), Hunan Renmin Chubanshe, Changsha 1980; *Po-top* (tytuł chiński: 洪流), Hunan Renmin Chubanshe, Changsha 1982–1983; *Krzyżacy*, Hunan Wenyi Chubanshe, Changsha 1998.

⁶⁷ Yi Lijun, *Recepcja literatury...*, s. 162.

i wiedzy o kulturze polskiej. Ich dorobek tłumaczeniowy zalicza się do dzieł najwyższej klasy na chińskim rynku wydawniczym.

Ówczesni poloniści zajmowali się przede wszystkim tłumaczeniem opowiadań i nowel, a ich przekłady były zamieszczane w różnych czasopismach literackich, takich jak: „Literatura na Świecie” (*Shijie Wenxue* 世界文学), „Kolekcje Zbiór Przekładów Wiosennego Wiatru” (*Chunfeng Yicong* 春风译丛), „Literatura Obca” (*Waiguo Wenxue* 外国文学), „Poezja” (*Shikan* 诗刊), „Zbiór Słynnych Utworów” (*Mingzuo Xinshang* 名作欣赏), „Literatura Chińska i Obca” (*Zhong-wai Wenxue* 中外文学), „Pisarz” (*Zuojia* 作家), „Współczesna Literatura Obca” (*Dangdai Waiguo Wenxue* 当代外国文学), „Literatura i Sztuka Obca” (*Waiguo Wenyi* 外国文艺). Jak można się domyślać, poloniści wzięli na warsztat najpierw utwory krótkie lub dzieła o średniej długości, ponieważ stanowią one mniejsze wyzwanie dla początkujących tłumaczy. Dorobek pierwszego pokolenia tłumaczy uświetniły tomiki i antologie poezji oraz zbiory opowiadań.

W 1980 r. Yi Lijun zwróciła uwagę na twórczość Jarosława Iwaszkiewicza i Czesława Miłosza, ponieważ w tym roku Iwaszkiewicz zmarł, a Miłosz otrzymał Nagrodę Nobla. Fakty te miały istotne znaczenie dla Polski, a także dla światowej sceny literackiej. Ówczesna redaktor czasopisma „Literatura na Świecie” Yang Leyun wysoko oceniała sztukę tłumaczeniową Yi Lijun i zachęciła ją do zajęcia się tłumaczeniem twórczości wymienionych polskich pisarzy. W związku z tym ukazały się cztery niewielkie utwory Iwaszkiewicza, a rok później zbiór przekładów wierszy Miłosza. Yi Lijun została pierwszą osobą tłumaczącą dorobek tych dwóch pisarzy w Chinach. Warto zaznaczyć, że jej przekład *Poziomki* Iwaszkiewicza cieszył się ogromną popularnością w Państwie Środka i był dziesiątki razy drukowany w różnych czasopismach. Przekład ten zamieszczono w ponad dziesięciu zbiorach, a nawet w podręcznikach maturalnych, nie ma jednak dokładnych danych dotyczących liczby przedruków.

Oprócz Iwaszkiewicza i Miłosza na liście dorobku przekładowego tego okresu znalazło się wielu innych pisarzy, między innymi: Starzyński, Świętochowski, Czeszko, Konopnicka, Szymborska, Różewicz, Auderska, Iredyński, Pilot, Tuwim, Hłasko, Ożóg, Żukrowski, Mrozek, Wantuła, Brzechwa, Ficowski, Fredro, Goldnikowa, Kierst, Kraszewski, Pijanowski, Porazińska, Wawiłow, Stanuch, Borowski, Nałkowska, Rudnicki, Dziedzic, Żytomirski, Hołuj, Kamiński, Ożogowska, Kunciewiczowa, Gajdziński oraz Grynberg. Na podstawie tej listy widać wyraźnie, że liczba pisarzy, których dzieła wybrano do przekładu, znacznie wzrosła, natomiast większość z nich została zaprezentowana chińskiemu czytelnikowi tylko poprzez przekład pojedynczego utworu.

Jak wspomniano, pierwsze pokolenie polonistów nie było zadowolone z niektórych przekładów klasyki literatury polskiej z języków pośrednich. W związ-

ku z tym podjęło się w tym okresie zadania ponownych przekładów bezpośrednio z polskiego na chiński. Spośród utworów Sienkiewicza Lin Hongliang w roku 1983⁶⁸ przełożył *Quo vadis*, Yi Lijun i Zhang Zhenhui zaś wspólnie przetłumaczyli w 1996 r. dwa tomy *Krzyżaków*⁶⁹. Yi Lijun i Yuan Hanrong współpracowali też nad przekładem dwóch tomów *Ogniem i mieczem*⁷⁰, które ukazały się drukiem rok później. Pierwsza wersja *Quo vadis* cieszyła się wielką popularnością i została ponownie wydana w 1995 r.⁷¹ W 1984 r. wyszedł przekład *Ziemi obiecanej*⁷² Reymonta, owoc współpracy Yang Deyou i Zhang Zhenhui, dwa lata później zaś ukazał się przekład trzypięciotomowej *Sławy i chwały* Iwaszkiewicza, którego dokonali Yi Lijun i Pei Yuanying⁷³.

W tym okresie jako istotne osiągnięcie w tłumaczeniu poezji wymienia się przede wszystkim *Pana Tadeusza* przełożonego bezpośrednio z polskiego na chiński przez Yi Lijun i Lin Honglianga. Najważniejszą cechą tego przekładu jest jego wartość poetycka. Wyjątkowy kunszt artystyczny epopei Mickiewicza i unikatowy charakter wersyfikacji stanowią wielkie wyzwanie dla tłumacza. Niezwykle trudno bowiem jest osiągnąć taki efekt, aby przekład zgadzał się z oryginałem pod względem stylistycznym, a jednocześnie był czytelny dla chińskich odbiorców. Chociaż Yi Lijun współpracowała nad przekładem *Pana Tadeusza* ze swoim mężem Yuan Hanrongiem, który przez całe życie angażował się w jej pracę translatorską; ze względu na przyjaźń z Lin Hongliangiem, który udostępnił jej swoją próbę tłumaczenia, domagała się, aby nazwisko kolegi zostało umieszczone na stronie tytułowej wydania. Dlatego wkład Yuan Hanronga nigdy nie został uwidoczniony ani doceniony. Nowa chińska wersja *Pana Tadeusza* odniosła wielki sukces w Chinach i została odnotowana w Polsce. Rok po wydaniu książki Yi Lijun dostała wyróżnienie Czwartej Edycji Najlepszych Książek z Literatury Obcej w Chinach. Zwróciło to uwagę polskich mediów i krytyków, którzy zaliczyli ten przekład do najwierniej oddających artyzm *Pana Tadeusza*.

Zanim jej przekład *Pana Tadeusza* osiągnął sukces, Yi Lijun wydała jeszcze *Wybór poezji polskiej XX wieku*⁷⁴. Warto też przypomnieć, że już w 1989 r. współczesny chiński poeta Lü Yuan przetłumaczył *Wybór wierszy Czesława Miłosza*, który uznano za udany przekład pod względem artystycznym.

Koledzy profesor Yi Lijun – Lin Hongliang i Zhang Zhenhui, a także Yang Deyou – również tłumaczyli poezje Miłosza i Szymborskiej i wydali po kilka zbiorów

⁶⁸ Shanghai Wenyi Chubanshe, Shanghai 1983.

⁶⁹ Huashan Wenyi Chubanshe, Shijiazhuang 1996.

⁷⁰ Huashan Wenyi Chubanshe, Shijiazhuang 1997.

⁷¹ Lijiang Chubanshe, Guilin 1995.

⁷² Tytuł chiński: 福地, Lijiang Chubanshe, Guilin 1984.

⁷³ Tytuł chiński: 名望与光荣, Waiguo Wenxue Chubanshe, Beijing 1986.

⁷⁴ Tytuł chiński: 波兰二十世纪诗选, Shanghai Yiwu Chubanshe, Shanghai 1992.

rów wierszy tych poetów. Należy jeszcze odnotować, że polscy nobliści – Miłosz i Szymborska – zyskali w Chinach popularność nie tylko wśród polonistów, ale i wśród wybitnych poetów. Lü Yuan, Xi Chuan, Zhang Shuguang i Bei Ta to niektórzy z rzeczników obojga noblistów w Chinach.

Podsumowując ten okres rozkwitu przekładów literatury polskiej na język chiński, warto zauważyć, że z jednej strony skład tłumaczy bardzo się zmienił, gdy młodzi poloniści zapoczątkowali nową epokę przekładu, budując jej główną siłę, z drugiej strony wyborem utworów kierowały nie tylko potrzeby ideologiczne, ale także zainteresowania wydawnictw, a nawet zainteresowania samego tłumacza.

Perspektywy dalszego rozwoju

Promocja literatury polskiej w Chinach nigdy się nie skończy! Katedra Języka Polskiego Pekinńskiego Uniwersytetu Języków Obcych, której założycielem była profesor Yi Lijun, wykształciła do tej pory troje doktorów, z których dwoje bardzo aktywnie działa na rzecz tłumaczeń literatury polskiej. Profesor Zhao Gang, dziekan Wydziału Języków i Kultur Europejskich, kierownik Katedry Języka Polskiego, od wielu lat zajmuje się literaturą polską. Wydał między innymi przekład *Solaris*⁷⁵ Stanisława Lema w 2010 r. Jego koleżanka Wu Lan zajmuje się Ryszardem Kapuścińskim, przełożyła *Podróże z Herodotem*⁷⁶ i *Cesarza*⁷⁷. Oboje pracują obecnie nad przekładami Miłosza, Kapuścińskiego i innych pisarzy.

Nestorka tłumaczy literatury polskiej w Chinach, profesor Yi Lijun, mimo podeszłego wieku nie rezygnuje z działalności translatorskiej. W 2011 r. skończyła przekład *Pana Wołodyjowskiego* Sienkiewicza, dzięki czemu *Trylogia* została w całości przełożona bezpośrednio z języka polskiego na chiński. Podczas oficjalnej wizyty prezydenta Bronisława Komorowskiego w Chinach w 2011 r. ówczesny przewodniczący ChRL Hu Jintao podarował polskiemu gościowi specjalne wydanie zatytułowane *Wybór dzieł Henryka Sienkiewicza*⁷⁸ autorstwa profesor Yi Lijun jako oficjalny prezent państwowy.

Dzięki temu, że upodobania tłumaczy ciągle się zmieniają, lista przetłumaczonych pozycji coraz bardziej się wydłuża. Yi Lijun na przykład przełożyła powieści Olgi Tokarczuk i przyjaźni się z pisarką. Nazwiska zaś takich pisarzy, jak: Lem, Korczak, Gombrowicz i Kapuściński znajdują się już w kręgu zainteresowań chińskich polonistów.

⁷⁵ Tytuł chiński: 索拉力星, Miusi Chuban Youxian Gongsi, Taipei 2010.

⁷⁶ Tytuł chiński: 与希罗多德一起旅行, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 2009.

⁷⁷ Tytuł chiński: 皇帝, Xinxing Chubanshe, Beijing 2011.

⁷⁸ Tytuł chiński: 显克维奇选集, Renmin Wenxue Chubanshe, Beijing 2011.

Chiny i Polska mają długą historię przyjaznej wymiany i współpracy kulturalnej. Ciesząc się z faktu, że w nowej epoce chińsko-polskie kontakty literackie dzięki wsparciu rządowemu i pozarządowemu stają się coraz częstsze i głębsze, można przewidzieć, że ta tendencja utrzyma się w najbliższym czasie, a chińscy czytelnicy będą mieli jeszcze wiele okazji, aby docenić piękno literatury ojczyzny Mikołaja Kopernika, Fryderyka Chopina i Marii Skłodowskiej-Curie.